

Pavel Boțu (14 iulie 1933, comuna Ceamașir, județul Ismail, plasa Fântâna Zânelor, Regatul României, azi Priziornoie, raionul Ismail, Ucraina – 17 februarie 1987, Chișinău, R.S.S. Moldovenească, U.R.S.S.), poet, prozator, publicist român. Urmează Școala Pedagogică nr. 15 din Ismail (1948-1952), apoi Facultatea de Istorie și Filologie de la Institutul Pedagogic de Stat din Chișinău (1952-1956). Își începe activitatea ca șef de studii la Școala Medie din Cojușna, raionul Strășeni (1956-1958). În anul 1958 intră în presă ca jurnalist. Activează la „Tânărul leninist” și „Moldova socialistă”. În perioada 1962-1965 este redactor-șef adjunct la cotidianul „Moldova socialistă”. În 16 octombrie 1965, la Congresul III al scriitorilor din R.S.S. Moldovenească, este ales președinte al Comitetului de Conducere al Uniunii Scriitorilor, funcție pe care o deține vreme de 22 de ani, până în 17 februarie 1987. A fost ales în repetate rânduri deputat în Sovietul Suprem al R.S.S.M. (legislaturile 8, 9, 10) și al U.R.S.S. (legislaturile 7, 11). În 1984 este ales Președinte al Sovietului Suprem al R.S.S.M.

Debutează ca poet cu volumul de versuri *Baștina* (1959). A mai publicat: cărți de poezie: *Credință* (1963), *Continente* (1966), *Versuri* (1967), *Panoplie* (1968), *Versuri* (1969), *Zodiac* (1971), *Casă în Bugeac* (1973), *Ruguri* (1975), *Popasuri* (1976), *Ornic* (1978), *Balada mâinilor ciungi* (1979), *Legământ* (1981), *Scrieri alese* (1983), *Verb la netrecut* (1985), *Poeme* (1986); cărți de proză: *Răboj* (1965), *Rubiconul* (1984) ș.a.; cărți de publicistică și eseuri: *Pe drumurile Bugeacului* (1960), *Du-mă, drumule, mă du...* (1961), *Cercurile trunchiului* (1979); cărți pentru copii: *Ciugur-Mugur* (1961, 1971). Cărți apărute în limba rusă: *Круглый стол* (1967), *День и ночь* (1972), *Пороги* (1977), *Часы* (1983), *Избранное* (1987) ș.a. Volume de versuri publicate postum: *Letni ceresc* (2002), *Cădere și zbor* (2002), *Ornic* (2003), *Corăbier în furtună* (2006), *Ornic* (2017).

Pavel
BOȚU

Coborâm, prietene...

Antologie de versuri

Ediție îngrijită de Maria ȘLEAHTIȚCHI

POLISALM

Editura Polisalm
Bd. Petru Zadnipru, nr. 15/2, of. 23, MD2044, mun. Chișinău
Email: polirom.md@gmail.com
Tipar: Bons Offices

Copyright © 2025, Muzeul Național al Literaturii Române

Aprobat de Comisia de selecție pentru editarea cărții naționale și editat
cu contribuția Ministerului Culturii al Republicii Moldova.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Boțu, Pavel.

Coborâm, prietene...: Antologie de versuri/Pavel Boțu; ediție îngrijită
de Maria Șleahțișchi. – [Chișinău]: Polisalm, [2025] (Bons Offices). – 253, [1] p.

Cu contribuția Ministerului Culturii al Republicii Moldova.

ISBN 978-9975-3678-9-9.

821.135.1(478)-1

B 73

Pavel Boțu: între ritmul poeziei și bățile ornicului

Poetul și prozatorul Pavel Boțu, nume de referință pentru literatura română din Moldova sovietică, s-a aflat în ultimele trei decenii într-o zonă a umbrelor. Nu este vorba de tendința de casare a timpului, prin care trece orice lucrare literară, ci, și mai cu seamă în cazul lui, de un tip de circumspecție, o amânare la care au recurs mutual criticii și istoricii literari în privința relansării operei acestui scriitor. Creația lui Pavel Boțu nu a dispărut totuși definitiv din orizontul receptării. Se pot găsi referințe la activitatea lui în cărțile *Lumina darnică a poeziei* de Eliza Botezatu, *O istorie critică a literaturii române din Basarabia* de Mihai Cimpoi, *Scriitori de ieri și de azi* de Ion Ciocanu, *Trecutul prezent* de Alexandru Burlacu, deși, după moarte, textele lui au văzut lumina tiparului rar. Prima selecție postumă din volumele publicate în timpul vieții ține de anul 2002: *Lemn ceresc*, publicată de Editura Lumina, iar cea mai recentă este din 2017: o antologie restrânsă, *Ornic*, apărută la Editura Arc, în colecția *Primăvara poezilor*.

La o privire de ansamblu, opera îl situează pe autor pe două paliere distincte ale literaturii române. În primul rând, Pavel Boțu face parte din consacrată generație '60 a secolului XX, cu seria de scriitori clasicizați deja ai acesteia. Totodată, lirismul autentic al poeziei lui îl trece și în rândul scriitorilor sudici, care au cultivat o poetică distinctă în peisajul poeziei române. Un cronotop liric sudic, realizat atât la nivelul imaginilor plastice, cât și la cel al facturii limbajului poetic, a relevat existența unui profil specific al poezilor din sudul Basarabiei. Într-o măsură mai mare sau mai mică și în

perioade diferite, din grup au făcut parte Andrei Ciurunga, Teodor Nencev, Pavel Boțu, Gheorghe Vodă. Ei și-au asumat crearea înăuntrul unei viziuni sudice netrucate aspra limbajului poetic. Cel mai dedicat și mai consecvent în acest sens a fost Pavel Boțu.

Pavel Boțu a debutat în anul 1959 cu volumul *Baștina*, publicat de Editura de Stat Cartea Moldovenească, în care se anunța cu o poezie tipică generației din care făcea parte. Construcția cărții, deschisă spre orizonturi noi cu poezia *Bună dimineața* și închisă la fel de simbolic cu ciclul *Tablouri din trecut*, conține poezie peisagistică, poeme pe tema războiului, dar și câteva texte care anunță temele viitoarelor volume. Primele însemne ale cronotopului sudic țin de imaginea Dunării:

„Dunărea șerpuie lată,/ Trece șuvoiul în spume,/ Dunăre, apă ciudată,/ Cine zăgaz o să-ți pună?” (*Dunărea șerpuie lată...*).

Dunărea este reperul de bază al identității eului liric. Ax orizontal al spațiului matern, răul instituie mitul personal al protagonistului din poezia și poemele lui Pavel Boțu. Poemul *Moștenire* este momentul de autodefinire a destinului artistic:

„Eu sunt feciorul Dunării străbune,/ În noapte-am fost născut pe malu-i priporos,/ Botezul mi l-au dat vâltorile în spume/ Și-n asprul șleah al zilelor m-au scos”.

Din același cronotop sudic face parte și povestea pescarului de la Vâlcov (*La Vâlcov*). În ceea ce privește scriitura, cu primul volum deja, poetul își arată disponibilitatea pentru baladesc (va cultiva cu insistență această specie lirică), creând un alt semn poetic important în structura liricii sale – imaginea stepei: poezia *Balada stepei flămânde*. Deși atenția personajului rostitor se orientează către cei nedreptățiți de soartă, poetul nu creează imagini ideologizante, proletcultismul, care i-ar fi cerut compromis ideologic, la acea vreme ținea de trecut – debutul lui Pavel Boțu, ca și al mai tuturor congenerilor săi, are loc în timpul „dezghețului hrușciovist”. Deși se pot selecta câteva poezii semnificative pentru evoluția artei poetice, cartea de debut a însemnat mai degrabă o promisiune decât o revelație în contextul poeziei de atunci. Din

categoria promisiunilor (care vor constitui adevărate miteme poetice) face parte titlul primei cărți: *baștina* va deveni una dintre dominantele poetice ale lui Pavel Boțu.

Poetul își va dezvălui talentul și profilul începând cu cel de-al doilea volum, *Credință* (1963). El cultivă o poetică a arborilor, preferința lui fiind pentru goruni și platani. Tentația definirii creației este prezentă în poemul *Lemn ceresc* (din volumul *Continente*), una din poeziile de rezistență ale poetului:

„Ce te zbuciumi, frățâne, să-mi spui,/ De treci ape,/ Și codri,/ Și munții stihului?/ Au pământul ți-e strămt,/ Că nu-ți afli loc?! – Înțelegi,/ Vreau un fluier de soc...// Ciudățenii. Ar sta, lângă vatră ar sta:/ Are fluier de os și din paltin cioplit,/ Are fluier de târg, în argint împletit,/ Și de lozie ape, – ar sta și-ar cânta”.

Lirica lui Pavel Boțu se impune prin scriitura neoașă. Poetul coboară în adâncurile vocabularului și îmbină perspectivele de azi ale rostirii cuvântului cu istoria limbajului, lansând formule poetice asemenea unor bucle din istoria limbii române. Arhaismele, regionalismele, dar și anumite structuri sintactice rare din poezia lui Pavel Boțu nu generează doar imagini și sensuri, ci au rol și de element de construcție a unei lumi cu toate nivelurile conectate, cu toate circuitele active. Cuvântul la Pavel Boțu este bătrân, poetul este un hedonist al vechimii lexicale. Prin analogie cu Tudor Arghezi, care impune poeziei române o nouă artă poetică, dând poeticitate cuvintelor ce veneau din nivelul de jos al limbajului, Pavel Boțu relansează cuvintele învechite, rare – istorisme, regionalisme, adesea încorporând în texte și barbarisme (rusisme, turcisme). Efectele nu sunt întotdeauna cele scontate, dar acum poetul experimentează, își caută stilul, deci exersările par motivate.

În primele cărți poetul se încearcă și în poezia cu pretext epic sau chiar cu subiect. Poezia acceptă în structura sa o istorie sau un dialog. Fibra epică atrage în poezie tensiunea dramatică, așa poezia ajunge să prezinte frânturi din spectacolul vieții lumii. La un an de la alegerea în funcția de președinte al Comitetului de con-

ducere al Uniunii Scriitorilor din R.S.S. Moldovenească (1965), poetul a publicat volumul *Continente* (1966), în care apar semnele noi ale liricii sale. În primul rând, poezia surprinde prin alura eu-lui liric, prin caracterul său răzvrătit. Nota polemică inclusă în câteva poezii din acest volum dezvăluie temperamentul complex al personajului. Pavel Boțu are în poezia sa un eu liric puternic și vulnerabil totodată, hotărât, dar și măcinat de îndoială. Însemnele unui eu melancolic, meditativ, poate că chiar depresiv vor deveni tot mai evidente. Altfel, aceste poeme conving cel mai mult și se pare că formează de pe acum partea de rezistență a operei scriitorului. În aceste momente, personajul îi seamănă poetului. În poemul *Răzvrătit* se citește nu doar starea prin care trece personajul, ci și atmosfera din mediul literar de atunci. Poemul este replica aruncată de poet confrăților săi pizmuitori. Astfel poezia ieșea din tiparele metaforei și intra în viața cea aieva:

„Avari, pizmașii mă lăsară-n pace,/ Și-aceasta mi-a fost dat de bănu-
it...// M-am înălțat sub bolțile opace,/ Cutremurând cel mai pândalnic
mit.// Le-am spus atunci cu vocea mea bolnavă/ Care-ncercase pro-
meteic chin:/ – Luați-mi raiul ista, totul na-vă,/ Căci m-am decis la
mine să revin!”

Pavel Boțu a fost un poet al meditațiilor metafizice, un poet non-tribun, cultivând un lirism de factură masculină, o poezie non-lascivă. Universul personajului său este adânc, dominat de umbre, îndoieli și frământări. După modelul arghezian (căruia îi dedică un poem frumos), Pavel Boțu va cultiva constant o anumită *estetică a urâtului* sau o *po(i)etică a non-poeticului*, în care imaginile artistice se edifică din expresii și imagini care deranjează și la nivel fonematic, cum ar fi cuvântul „hârgăie” sau „se zăhărăse sângele în mine” și atâtea alte expresii, cuvinte, imagini neordinare.

Poetul se încercă și în crearea unei mitologii proprii, cu împământenite elemente cosmogonice:

„Înainte/ Ca rodul său dulce și acru/ Pământul să-l dăruie darnic la
trecători,/ A trebuit ca soarele/ Să moară de câteva ori,/ Înveșmântat
în cerga norilor neagră” (*Mitologie*).

Forma pe care o ia universul mitologic la Pavel Boțu se aseamănă cu ciorchinele. Altfel, poemul *Pământ* este însoțit de texte complementare (*Omul și focul, Ger, Solstițiu*), care creează metaimaginea stihilor lumii.

În perioada când dezghețul hrușciovist se restrânge, din volumele publicate de scriitorii Moldovei sovietice se impune (de către cenzură și/sau de autocenzură) poezia cu teză (cum ar fi, bunăoară, *Puțin și mult* din volumul *Continente*). Acest gen de poezie este propriu și lui Pavel Boțu, dar într-o măsură mult mai mică față de cât ne-am fi așteptat – Pavel Boțu era totuși președintele Comitetului de conducere al U.S. din R.S.S.M. și i s-ar fi putut solicita manifestarea propriului „exemplu” în promovarea directivelor de partid. Și prezența poeziei angajamentului civic este, la fel, destul de discretă, poetul evitând limbajul lozincard și militantismul vulgar (*Legătură, Poșta soldaților* din volumul *Continente*). Atestăm în poezia lui Pavel Boțu și poezie pe tema războiului. Acest gen de texte este propriu întregii generații de poeți șaizeciști, pe deplin motivată, unii dintre ei dând poeme antologice.

Pavel Boțu, în virtutea funcției deținute, a călătorit mult. Așa se explică prezența poeziilor inspirate din medii culturale străine (din Cili, spre exemplu, din SUA ș.a.). Deși deținea funcții manageriale importante, poetul a reușit că-și țină vocația trează. Se poate crea impresia că a publicat mult, tocmai datorită funcției sale, dar această afirmație a unor critici literari trebuie probată totuși cu un minim de date statistice. Care va fi fiind poetul generației '60 cu cele mai multe volume publicate în perioada 1955-1990? Nu e doar o întrebare retorică. Se prea poate că nu președintele a publicat în această perioadă cele mai multe titluri.

Pavel Boțu are disponibilități picturale, de aceea preferă poezia descriptivă și excelează în ea. Impresionează în acest sens poemul *Abhazia*, dar și grupul de poeme care dezvoltă seria cromatică a Sudului Basarabiei. *Legenda Ialpugului*, scrisă în manieră coșbuciană, dezvoltă orientarea poetului spre poezia de proporții mai mari și încercările din zona poemului. Poemul este specia în

care Pavel Boțu va crea piese de rezistență (*Balada mâinilor ciungi, Casă în Bugeac* ș.a.). Dunărea, localitățile deltei: Ceamașirul natal, Izmailul, Vâlcovul, Ialpugul, stepa Bugeacului sunt imagini dintr-un topos poetic personalizat. Acestea îl reprezintă eminent pe Pavel Boțu și impregnează universul poetic al operei lui, rămânând în istoria poeziei din stânga Prutului ca elemente definitorii ale creației poetului.

În cel de-al treilea volum de versuri, *Continente* (titlu care sugerează „părțile ființei”, dar nu părțile lumii, cum am fi tentați să credem luându-ne doar după titlu), apar mai multe poezii de dragoste, caracterizate de sentimentul de discreție. Pavel Boțu nu va scrie multă poezie de acest gen și nici nu se va impune ca autor de lirică erotică. Maniera în care scrie aceste poezii îl apropie mult tot de Tudor Arghezi, care a creat un fel de poezie erotică rustică. Și la Pavel Boțu, lirica de dragoste se va topi în elementele naturii, dar va fi aleasă o natură non-patetică: nici tu lună, nici tu stele... Poezia lui seamănă mai mult cu genul de idilă demitizată, deoarece pentru personajul lui încântătoare a fost o noapte cu ploaie și nori... Iar starea definitoare nu au fost săruturile aprinse, ci mișcările ușoare, abia tangibile, taina comuniunii, ferită de văzul lumii.

În cele din urmă, cartea de versuri *Continente* se încheie cu poemul *Ornic*, un alt text memorabil din seria artelor poetice, o meditație asupra timpului și rostului omului pe pământ:

„Ții minte?! Treceam printre arbuști de-aramă/ Pe tărâm de basm,
Urmând chemările visului./ Te dăruisem cu strigăt de-alarmă, / Bătând cu pumni grei/ În porțile paradisiului.// Ți-am spus:/ Să n-aibi teamă – oricum, le descui,/ Te du cătinel, ai de mers pe pământ./ Voi rămâne la ușă, de grijile nimănui,/ Ci grijă de pașii tăi hojma purtând”.

Poezia va da titlu altei cărți, care va vedea lumina tiparului în anul 1978. Unii critici sunt tentați să creadă că poetul Pavel Boțu devine el însuși odată cu publicarea volumului *Ornic*, fapt contrazis de volumele anterioare *Ornic*-ului. Spre deosebire de Grigore Vieru, care, cu excepția poeziei publicistice, a fost un poet uniform, nu a evoluat după publicarea volumului *Numele tău* (1968), de fapt nu

și-a modificat formula lirică după publicarea cărții *Versuri* (1967). Deși a scris poezii noi, acestea au fost create în aceeași cheie poetică și în același limbaj – așadar, spre deosebire de Grigore Vieru, Pavel Boțu a fost un poet al cărui limbaj poetic și ale cărui forme lirice au evoluat. Cartea a doua, *Credință*, se deosebește calitativ de volumul de debut; cartea *Continente* reprezintă și ea o treaptă nouă. Chiar și antologia *Versuri* (1967), apărută în colecția *Aurora*, conține câteva poeme inedite – este ceva nou față de bilanțul de etapă pe care îl marchează cartea. Bunăoară, se remarcă imediat față de contextul general două poeme, *Valul lui Traian* și *Corăbier în furtună*, ambele fiind texte antologabile.

În aceeași idee a evoluției limbajului poetic, cartea *Panoplie* (1968) merită o atenție aparte. Este evidentă maturizarea poetică: stilul, scriitura, frazarea sunt stăpânite cu mai multă abilitate. Poezia din acest volum capătă un spor de intelectualizare. Dincolo de frazarea arhaică, istoricizarea limbajului, împământenirea în regional a arsenalului tehnic, poezia lui Pavel Boțu s-a sprijinit întotdeauna pe un solid strat de cultură, inclusiv biblică, pe lecturi, pe cunoștințe temeinice de istorie națională și regională. Poezia liminară a volumului *Panoplie* anunță o schimbare de direcție: poetul se arată atras de poezia pură. Deși pare nefirească trecerea de la programul pașoptist al literaturii spre aproape manierism, poezia *Lucruri* poate fi citită ca o altă artă poetică:

„Iar fiindcă îmi lăsarăți acest trunchi/ Din arborele vostru genealogic/
Cu rămuros mărunchi,/ Sunteți în drept/ De-a-mi cere de astă dată,
/ Ca de la cel mai darnic zeu,/ Profetica răsplată./ Deci, iată-mă cioplin
în el de-o veșnicie,/ Spărgându-mi trecere spre-ascunsa lui comoară. –
Deschide-te, Sesam!”

Sistemul de imagini („epocă elină”, „golfstrimuri”, „Arghezi”), limbajul mai soft, intertextul, renunțarea la strofa tradițională – toate vorbesc despre nivelul calitativ nou al poeziei lui Pavel Boțu. De unde vin aceste schimbări? Din deschiderile de care au beneficiat toți scriitorii basarabeni din 1955/56 până în 1968, din călătoriile făcute în spațiile altor culturi, din comunicările pe care le-a avut,

din prietenii noi pe care le-a legat, din schimbul de experiență. În volumele publicate până în 1968, poetul s-a servit de istoria și folclorul românilor (mai cu seamă ale moldovenilor), de opera lui Lucian Blaga, de cea a lui Mihail Sadoveanu, dar, începând cu *Panoplie*, poetul își asumă modelul Arghezi, la care făcuse referințe și în volumele anterioare, dar se pare că gestul a fost sporadic:

„Printre stejari vuiet surd se strecoară/ Adânc, până-n inima Ionului
lui Ion,/ Cel de-a ieșit din basm, cu turma pe ponoară,/ Proptind
bolta pe umeri, ca un pilon.// Și-acel ce-n ochi stinși păstra ca pe-o
floare/ Lumina de-acasă pe mucegaiul din beci,/ Sub stele înalte, dar
căzătoare –/ Lacrimi fierbinți peste vorbele reci” (*Arghezi*).

Pavel Boțu este mai puțin eminescian și mai mult arghezian, ceea ce uimește întrucâtva, mai cu seamă că mai toți poeții basarabeni își revendică un fel de eminescianism organic. Un alt moment inedit lansat de volumul *Panoplie* ține de poemul *Balada mâinilor ciungi*. Poemul poate fi inclus în istoria genului practicat în literatura română din stânga Prutului. După volumul de versuri *Panoplie* au urmat o serie de cărți (antologia *Versuri*, 1969; *Zodiac*, 1971; *Casă în Bugeac*, 1973; *Ruguri*; 1975) care fie că au reluat poeme publicate deja, fie că au inclus poeme inedite, dar realizate cam în aceeași manieră poetică. Din ineditele volumului *Zodiac* se remarcă interesul poetului pentru rondel. Pavel Boțu va crea memorabile *cicluri de rondeluri*, dar se va apleca și asupra *sonetului* – ambele specii poetice cu formă fixă fiind extrem de capricioase în ceea ce privește respectarea rigorilor. De asemenea se remarcă prin construcție și amplexare, prin limbaj și sistemul de imagini poemul de proporții *Casă în Bugeac* (1973). E vremea poemelor întinse, modele pe care poeții din Moldova sovietică le preiau din literatura unională, mai cu seamă din poezia sovietică rusă, aceste forme fiind cultivate pe larg de poeți renumiți precum Robert Rojdestvenskii, Andrei Voznesenskii, Evghenii Evtușenko ș.a. În volumul *Ruguri* reapare poezia de dragoste, dar și poeme cu substrat religios. În general, poezia cu subiect biblic este o constantă a creației lui Pavel Boțu.

Cazul volumului *Ornic*. Scurta arheologie literară poate face lumină în pre-istoria apariției și istoria receptării volumului *Ornic* (1978). În toamna anului 1976, la Chișinău, au avut loc zilele literaturii sovietice în R.S.S. Moldovenească, la care au participat inclusiv Nichita Stănescu și Mircea Tomuș. Președinte al Uniunii Scriitorilor din R.S.S. Moldovenească era Pavel Boțu, care ținuse în taină participarea la eveniment a celor doi scriitori români. Venirea lui Nichita Stănescu la Chișinău a intrat în istoria literaturii române din stânga Prutului și rămâne până astăzi drept un reper cultural important.

Analizând documentele din *Arhiva Pavel Boțu*, donată recent Muzeului Național al Literaturii Române de către fiicele scriitorului, s-a constatat că cei doi se cunoscuseră mai înainte. În *Arhivă...* se află câteva materiale care vorbesc despre schimbul de cărți (și de scrisori, probabil) dintre acești doi scriitori români, despărțiți de hotarul de pe Prut. Bunăoară, una din dedicațiile adresate lui Pavel Boțu ține de anul 1973. Astfel, pe volumul *Măreția frigului. Romanul unui sentiment*, Nichita Stănescu scria: „Poetului Pavel Boțu, inima, sufletul și emoția lui Nichita Stănescu. București, 1973”. Și pe fasciculele din *Literatorul. Biblioteca Argeș*, pe care i le trimitea confratelui său din Basarabia, găsim note ce datează tot din anul 1973: „Poetului Pavel Boțu, cu drag Nichita Stănescu în 1973”. Datările, micile detalii din istoria unei relații de prietenie literară ne conving că cei doi poeți comunicau cel puțin din 1973, dacă nu cumva relația lor era și mai veche. Un autograf al lui Nichita Stănescu, lăsat pentru Pavel Boțu pe volumul *Starea poeziei*, datează cu 17 august 1976. Cartea va fi ajuns la Pavel Boțu prin poștă, printr-un intermediar sau va fi fost dăruită personal la vreun eveniment comun (care să fi avut loc la Moscova?). Autograful este scris în stilul stănescian inconfundabil. E un adevărat poem:

„Pavele, cuvânt mocnit,/ neghicit, dar spus frățește, -/ cu un dor de infinit/ ce nisipu-l înflorește, -/ cu un steg numit garoafă/ și un fir de iarbă, pur, -/ sufletu-mi ți-l pun sub ceafă/ pernă ție, de azur”.

Autograful se încheie cu: „Nichita/ București, 17 luna lui Augustus 1976”. Volumul primit în dar a fost citit cu atenție de Pavel Boțu, conținându-i însemnările prin care descoperă afinități dintre poezia basarabenilor Grigore Vieru, Liviu Damian și poemele lui Nichita Stănescu. Impresionează, mai cu seamă, observațiile lui Pavel Boțu în legătură cu similitudinea imaginilor și potririle metaforice ale „seminței” la Stănescu și Vieru. În legătură cu titlul cărții *O viziune a sentimentelor* (1964), Boțu observă că „Vieru vede sentimente”. În poemul „A unsprezecea elegie” (din volumul stănescian *11 Elegii*, 1966), în partea a VIII-a, găsește asemănări în ceea ce privește nucleul poetic al imaginii „sămânța”. Subliniază fragmentul

„A te sprijini de propriul tău pământ/
când ești sămânță, când iarna/
își lichiefiază oasele ei albe și lungi/
și primăvara se ridică”.

Și înainte de începutul strofei întâi („Dar mai întâi – sămânță să fii”) Pavel Boțu notează „Vieru”, nume pe care îl asociază și acestui fragment: „A fi sămânță și a te sprijini/ de propriul tău pământ”, desenând o săgeată orientată în sus, pe text, spre versul „Dar mai înainte de toate”. Acestea ar fi doar câteva din mulțimea de note pe care le face Pavel Boțu în marginile cărții lui Nichita Stănescu. Altfel, *imaginea seminței* va funcționa și în viitorul volum al lui Pavel Boțu, cel care se va publica în 1978.

În același an 1976, Nichita Stănescu lasă pentru prietenul său un alt autograf-poem, scris pe *Cartea de recitare*. E un poem dedicat celor trei fiice ale confratelui său:

„Către celele/ tus-trelele/ fiicele pavelului,/ fiul fluierului,/ cu rugămințile/ să-i păstreze mințile,/ în tus-trelele/ inemelele,/ lor, și ale mele.// Acesta se va fi citit-a/ de, de la Nichita/ 1976”.

După mai bine de o lună de la vizita lui Nichita Stănescu și Mircea Tomuș la Chișinău, pe la mijlocul lunii noiembrie, pe aceeași *Cartea de recitare* a lui Nichita Stănescu, pe care Pavel Boțu o primise cu autograf, pe partea interioară a ultimei coperte, poetul basarabean scrie cu creionul poemul *Coborâm, prietene...* Nu are nicio dedicație, dar faptul că este scris pe cartea lui Stănescu este mai mult decât o dedicație.

„Coborâm, prietene, în cântece/ Două toamne-n codru necuprins/
Care e voroava, sântă ce-i// Într-un grai făclie de-aprins?/ Coborâm,
prietene, prin negura/ Drumurilor fără de popas./ Peste zariște-și
înaltă măgura/ Seminția ce i-a mai rămas.// Coborâm, prietene, în
numele/ De pământ, de apă și copii.../ Până unde ne-o purtară ur-
mele/ Între cei plecați, nu printre vii?// Coborâm, prietene, în liniștea/
Unui nemaipomenit tărâm,/ Întomna-tu-ne-am ca frunza piniștei./
Ca s-aflăm urcușul – coborâm... 19/XI.1976”.

Poemul a văzut lumina tiparului în volumul *Ornic* (1978), dar cu unele modificări, o strofă în plus, dar și o dedicație, „Pentru V. Beșleagă”. Volumul *Ornic*, supus la apariție unei tirade de critici negative orchestrate din umbră, este una dintre cele mai bune cărți ale poetului. Totuși, deducem că după vizita lui Nichita Stănescu la Chișinău lui Pavel Boțu i se vor fi întâmplat lucruri care l-au marcat. În primul rând, în poezia din volumul *Ornic* este vizibil un intrinsec dialog cu poezia confratelui său de peste Prut. Altfel, criticul Vasile Coroban, cel care semnează una din recenziile demolatoare la volumul din 1978 al lui Pavel Boțu, va face aluzii transparente anume la apropierea dintre poezia lui Pavel Boțu și cea a lui Nichita Stănescu.

„*Ornic*-ul conține unele expresii și imagini plăsmuite de alți poeți sau construite prin analogie cu imaginile acestora. Așa sunt cuvintele «din neunde de soartă păgubaș», «ca un verb la netrecut», «nemoartea lor», «Mă dor necuvintele», «fantomă gândită de dragul netimpului», «în basmul de necuvinte» ș.a.m.d. Nemoartea, netimp, netrecut, necuvânt, neundă ar fi imaginile unei anti-lumi, unei lumi inverse în raport cu a noastră. Analogiile acestea inverse uneori sunt ridicole” (Vasile Coroban. *Funcția socială a versului*. În: „Moldova socialistă”, 8 aprilie 1979).

Istoria cu recenzia lui Vasile Coroban este povestită de Mihail Gh. Cibotaru în cartea sa de memorii *Ministru poți să și nu fii...* (2007). Scriitorul își amintește că, fiind redactor-șef la cotidianul „Moldova socialistă”, i-a comandat renumitului critic o recenzie la noua carte a lui Pavel Boțu.

„Să-i fac și obiecții critice?» mă întrebă caustic. «Obiectiv, maestre», îi răspund. Era meșter la găsit neajunsuri, slăbiciuni, poticneli, carențe – le găsea chiar și acolo unde se părea că nici nu există. Dar era cel mai bun critic, cel mai de onoare la public, la specialiștii în materie, la scriitorii, și era o cinste să-ți faci o recenzie – fie chiar și negativă: faptul că a citit cartea, că s-a apucat s-o analizeze însuși Coroban, însemna ceva”

precizează memorialistul (Mihail Gheorghe Cibotaru. *Ministru poți să și nu fii... notițe sporadice, pur subiective, dintr-o activitate obiectivă*. Prefață de Iurie Colesnic. Chișinău: Universul, 2007, p. 62). „Cartea lui Boțu era de calitate”, zice Mihail Gh. Cibotaru, de aceea va fi uimit când Vasile Coroban îi va prezenta o cronică de șapte pagini, patru din care conțineau doar obiecții critice:

„Stilul era drastic, secerător, categoric. Îi zic – maestre, deunăzi ați publicat o recenzie la o carte a poetului X, poet destul de modest, placheta în cauză fiind mai ales în comparație cu cea a lui Pavel Boțu, și mai modestă, însă mai mult ați laudat decât ați criticat. Pe când aici, la Pavel Boțu... Cum lămurii această atitudine? Aveți ceva cu președintele Uniunii Scriitorilor, sunteți cumva certați? «Mihaile, mi-a zis, am eu o boală a mea iremediabilă. Îmi place să critic șefii. Și nicicum nu mi se întoarce limba să-i laud»” (*Ibidem*, p. 63).

La recenzia lui Vasile Coroban face referințe și criticul Andrei Țurcanu, care precizează între altele:

„Cartea trebuia «criticată» pentru îndrăznelile ei tranșante, pentru ieșirile nepermise din banalitatea unei comode somnolențe de creație. Critica acestor aspecte de către Valeriu Senic ori de către oricare alt mercenar oficios ar fi avut în acest caz, în rândul cititorilor, o reacție inversă, de «martirizare» a volumului și a autorului. Critica lui Coroban [...] punea sub semnul îndoielii toată cartea, ceea ce se și urmărea de fapt” (Andrei Țurcanu, Nina Corcinschi. *Cartea din mâna lui Hamlet*, Chișinău: Cartier, 2017, pp. 13-14).

Așadar, criticul „cel mai de onoare la public” fu angajat și își făcu treaba. Să fi contat mai mult îndelungata ședere în fotoliul de președinte al breslei scriitoricești (Pavel Boțu a fost ales la faimosul

Congres III al US) sau au fost și alte cauze? O comandă politică venită din culoarele puterii de la unul sau altul de felul lui Vasile Stati? Documentele din *Arhiva Pavel Boțu* arată că poetul era convins că Vasile Coroban a îndeplinit comanda unor neprieteni de-ai săi cu funcții înalte la CC. Bănuiala de naționalism putea trece în orice moment în acuzație de naționalism. Se poate că lui Pavel Boțu îi va fi fost imputată, indirect, atât de critica literară cât și de organele speciale, prietenia cu poetul Nichita Stănescu, prietenie care putea trece ca o formă de naționalism. Organele vigilente au urmărit orice mișcare a scriitorilor pe acest teren. Deocamdată nu se știe ce anume i se va fi întâmplat, dar nu este exclus ca în arhiva scriitorului (de mii și mii de pagini, notițe, fișe) să se afle suficiente semne clarificatoare în acest sens. În volumul *Ornic*, cum s-a spus deja, a apărut varianta modificată a poemului *Coborâm, prietene...* În citatul ce urmează au fost evidențiate (text cu albine) momentele mai importante în care poetul a intervenit cu redactări:

„Coboram, prietene, în cântece –/ Două toamne-n codrul necu-
prins./ Care e voroava sântă ce-i/ Într-un grai făclie de-a aprins?//
Coborâm, prietene, prin negura/ Drumurilor fără de popas./ Este
vreme își cunoaște măgura/ Seminția **trudnicului pas**// Coborâm,
prietene, în numele/ De pământ, de apă și copii.../ Până unde ne-o
purtară urmele/ **Adâncite-n lut de drumeții**// **Coborâm, prietene,**
în ierbele/ Ce mai pastră pașii ca într-un schit./ Zdrumicat e subt
copita cerbilor/ Firicel de soare – mărgărit// Coborâm, prietene, în
liniștea/ Unui nemaipomenit tărâm,/ Întomna-tu-ne-am ca frunza
piniștii./ **Să ne știm acasă, – coborâm...**”

Redactarea textului îndepărta mesajul poemului de ideea de *neam care rezistă prin intemperii* („Peste zariște-și înalță măgura/ Seminția ce i-a mai rămas”). Se pare că Pavel Boțu a încercat să evite momentele pasabile de învinuiri de naționalism... Când și la sugestia cui a redactat poemul urmează să se stabilească. Ceea ce se știe însă e că publicarea acestei cărți a zdruncinat cumplit destinul poetului.

* * *

Problemele lui Pavel Boțu au început, cum s-a putut vedea, odată cu publicarea volumului *Ornic*. Deși poetul a mai semnat alte câteva titluri (*Legământ*, 1981; *Verb la netrecut*, 1985; precum și antologiile *Scrieri alese*, 1983; *Poeme*, 1986), poezia și opera lui în general stau sub semnul *Ornicului*. Pavel Boțu a fost bănuț de către supraveghetorii de la C.C. al P.C. din R.S.S.M., dar și de poliția politică de naționalism. În anul 1984 a fost anchetat în *cazul Vișcu*. Sistemul se clătina, începea Perestroika, nimeni nu era sigur de ceea ce va urma. Incertitudinile se luau de piept cu exploziile de curaj. Se răsturnau valori, se spărgeau prietenii și frății. Se scriau scrisori deschise, se scriau scrisori anonime... *Ornicul* își frânse acele, și le aruncă în siajul istoriei, ieși din scenă. Destinul omului Pavel Boțu încetă brusc în ziua de 17 februarie 1987, creând un suspans prelungit pe întinderea a 37 de ani. Dosarul sfârșitului tragic al scriitorului mai stă sub pecetea „secretului de stat”, a secretului unui stat defunct, U.R.S.S., care nu mai există pe harta lumii de mai bine de 33 de ani. Se mai așteaptă. Nu se știe ce și nu se știe pe cine. În aceste împrejurări, cititorul are în față o singură certitudine: opera poetului. E singura care spune adevărul cu și în numele lui Pavel Boțu.

10 decembrie 2024
Maria Șleahțițchi

BAȘTINA (1959)

Moștenire

Eu sunt feciorul Dunării străbune,
În noapte-am fost născut pe malu-i priporos¹,
Botezul mi l-au dat vâltorile în spume
Și-n asprul șleah al zilelor m-au scos.

Mă urmărea un șuier de răchită,
Amarul moștenit de la strămoși,
Un neam întreg n-avea pe masă pită,
Iar anii coborau mai grei, mai secetoși.

Și neamul ista, pălmuit de lege,
A vrut să-și facă singur trai deplin.
S-au ridicat dreptatea să dezlege
Eroii din Bunar și din Hotin.

Și-au dat trezvon de la pământ la stele:
— Te scoală, sabia-ți ascute, neam flămând,
Împlânt-o în ciocoi pân-la prăsele,
Și va veni dreptatea pe pământ.

Alături de fierar porni țăranul,
Lăsând ai săi plăvani. Și noaptea a cedat...
Un soare-al celor mulți ne-aduce anul
Cu mâinile vânjoase de soldat.

1 Priporos (*regionalism*) – Abrupt, prăpăstios.

Și Dunărea, setoasă de lumină,
Cu luminiș se-mplu din mal în mal;
Din valul ei cărunt și astăzi se deznină
Al vremilor ecou cu voce de caval.